

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
академік НАН України

Шемшученко Ю. С.
«26 жовтня» 2021 року

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу № 6 засідання фахового семінару відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права від 21 жовтня 2021 року

Присутні:

Головуючий на засіданні-завідувач відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права, старший науковий співробітник, д. ю. н. Бабаскін А. Ю.; провідний науковий співробітник відділу, д. ю. н., с. н. с. Сімутіна Я. В. (*рецензент*); провідний науковий співробітник відділу, д. ю. н., с. н. с. Тимченко Г. П. (*рецензент*); старший науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства, к. ю. н. Проценко І. М. (*науковий керівник*); старший науковий співробітник відділу, к. ю. н. Венецька М. В.; старший науковий співробітник, к. ю. н., доцент Трунова Г. А.; старший науковий співробітник відділу, к. ю. н., доцент Севрюкова І. Ф.; науковий співробітник відділу, к. ю. н. Молявко О. М.; аспірантка Овечкіна О. С.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспірантки відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права

ім. В. М. Корецького НАН України Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України 28.11.2017 р. (протокол № 11), уточнена Вченою радою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України 24.06.2021 р. (протокол № 5).

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Овечкіної Ольги Станіславівни по дисертації на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Розпочинаючи виступ, доповідачка зазначила актуальність теми дисертаційного дослідження і визначила його мету. Зокрема, звернення до обраної тематики дослідження зумовлена наступними аспектами.

По-перше, відсутність єдиних підходів до регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб, як учасників приватноправових відносин з іноземним елементом, є однією з найскладніших проблем сучасної науки міжнародного приватного права. Ця обставина зумовлює пошук дієвих та ефективних способів її вирішення.

По-друге, реалізація стратегічного курсу України на членство в Європейському Союзі, що визначений Конституцією України. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до права ЄС, що має сприяти активізації відносин між юридичними особами України та держав-членів ЄС, зокрема ФРН.

По-третє, зміст та практика застосування окремих статей Закону України «Про міжнародне приватне право», пов'язаних із колізійними питаннями правового статусу юридичної особи, є недостатньо дослідженими. Одночасно із цим, в сучасній українській юридичній науці недостатньо глибоко вивчено зарубіжний досвід правового регулювання різних аспектів статусу та діяльності іноземних компаній, зокрема у ФРН і Великій Британії.

По-четверте, приналежність Великої Британії і ФРН до різних правових сімей – загальної та континентальної, для яких характерні відмінні підходи до регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб.

Крім того, вихід Великої Британії із ЄС зумовив необхідність вивчення новітнього правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб в цій державі, а також проблем, що виникають у зв'язку із тим, що юридичні особи Великої Британії більше не належать до правового простору ЄС і СЕП. Закон України «Про міжнародне приватне право» містить чимало колізійних підходів, які є характерними для міжнародного приватного права ФРН, але, разом із тим, у законодавстві ФРН відсутня колізійна норма щодо визначення

особистого закону юридичної особи. Така обставина зумовлює дослідження німецької судової практики, в якій виявляється певна гнучкість при визначенні особистого закону юридичної особи.

По-п'яте, згідно з концепцією щодо основних напрямків системного оновлення Цивільного кодексу України, яка підготовлена членами Робочої групи, утвореної постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» від 17 липня 2019 року № 650, передбачається, серед іншого, включення до Цивільного кодексу України книги восьмої – «Міжнародне приватне право». Це зумовлює необхідність, серед іншого, уніфікації термінологічно-понятійного апарату, узгодження норм Закону України «Про міжнародне приватне право» і Цивільного кодексу України.

З огляду на вищезазначене, метою дисертаційної роботи є порівняльне дослідження особливостей правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства України.

В подальшому, Овечкіною О. С. було визначено основні завдання, об'єкт та предмет пропонованого до уваги дослідження, окреслено методи, які було використано у процесі підготовки дисертації. Зазначено, що структура та обсяг наукової роботи зумовлені метою і логікою дослідження та складається з анотації державною та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що поєднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку.

До основних висновків, що містять ознаки наукової новизни, віднесено наступні положення.

Доведено, що в сучасному законодавстві України критерій контролю використовується не лише як один з класичних критеріїв визначення державної приналежності іноземної юридичної особи, а також як інструмент захисту національних інтересів держави, зокрема, з метою запобігання і недопущення втручання у внутрішні справи України іноземними державами, а також запобігання ухилення юридичними і фізичними особами від оподаткування (деофшоризація);

На основі аналізу Закону України «Про санкції» виявлено, що застосування критерію контролю передбачає новий підхід до визначення кола суб'єктів, які контролюють юридичну особу, а саме здійснення такими суб'єктами протиправної діяльності, зокрема терористичної діяльності.

Обґрунтовано недоцільність використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону через складність його застосування на практиці, оскільки часто «місцезнаходження» зводиться до реального місцезнаходження юридичної особи, а не до місця її створення, як це передбачено ч. 2 ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право». У зв'язку з цим, запропоновано виключити частину першу зі ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» і викласти цю статтю у новій редакції.

Обґрунтовано доцільність визначення в окремій статті Закону України «Про міжнародне приватне право», а саме статтею 26, сфери застосування особистого закону юридичної особи шляхом регламентації відкритого, невичерпного переліку питань, які підлягатимуть регулюванню на його основі. Зокрема, серед таких питань: правовий статус організації як юридичної особи; заснування, злиття, поділ, перетворення, ліквідація юридичної особи; найменування юридичної особи; зміст правоздатності та дієздатності юридичної особи; компетенція та принципи функціонування, а також призначення і відкликання членів органів юридичної особи; внутрішні відносини, зокрема між юридичною особою та її учасниками; відповідальність учасників, членів юридичної особи за зобов'язаннями юридичної особи; представництво юридичної особи; наслідки порушення представником юридичної особи закону, статуту.

Виявлено обмеження здійснення підприємницької діяльності для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, оскільки вони не можуть бути засновниками юридичних осіб в Україні. У зв'язку із цим, запропоновано усунути цю прогалину шляхом внесення доповнення до п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» і викласти у такій редакції: «для державної реєстрації створення юридичної особи подається, серед іншого, документ, що підтверджує реєстрацію іноземної особи у країні її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського, судового реєстру тощо), або інший документ для підтвердження правосуб'єктності - у разі створення юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа або іноземна організація, яке не є юридичною особою відповідно до права іноземної держави».

Обґрунтовано доцільність введення до законодавства України інституту «редоміциляції» юридичної особи, за допомогою якого юридична особа здійснює зміну місця реєстрації з початкової юрисдикції на нову, зберігаючи первісну правосуб'єктність;

Дисертантка охарактеризувала інші положення, що відображають наукову новизну дослідження і виносяться на захист, висвітлила концептуальні положення дисертаційного дослідження, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, розкрила зміст висновків, у тому числі напрями та засоби вдосконалення законодавства України у сфері досліджуваної тематики.

Крім того, у стислій формі дисертанткою було зазначено про результати апробації основних положень дисертації.

Після завершення доповіді учасниками фахового семінару Овечкіній О. С. поставлено наступні **запитання:**

Доктор юридичних наук, с. н. с. Бабаскін А.Ю.: Ольго Станіславівно, зазначте які конкретні пропозиції до Закону України «Про міжнародне приватне право» Ви запропонували за результатами проведеного

дослідження?

Відповідь: Насамперед дякую за запитання, Анатолію Юрійовичу. На підставі здійсненого дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін до національного законодавства. Серед таких пропозицій є ідея виключення ч. 1 зі ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право», що обґрунтована недоцільністю використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону. Це зумовлено складністю його застосування на практиці, оскільки часто «місцезнаходження» зводиться до реального місцезнаходження юридичної особи, а не до місця її створення, як це передбачено ч. 2 ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Крім того, в контексті можливої рекодифікації Цивільного кодексу України, про яку останніми роками йдеться невпинна дискусія в наукових колах, такі пропозиції, на нашу думку, є обґрунтованими. Так як в основу рекодифікації покладено не тільки оновлення норм Цивільного кодексу України, але й розширення сфери його регулювання, зокрема, включення до його змісту книги восьмої – «Міжнародне приватне право». Це зумовлює необхідність, серед іншого, уніфікації термінологічно-понятійного апарату, узгодження норм Закону України «Про міжнародне приватне право» та Цивільного кодексу України, зокрема щодо визначення та розуміння поняття «місцезнаходження» юридичної особи.

Також нами запропоновано викласти положення ст. 26 Закону України «Про міжнародне приватне право» у новій редакції, так як у чинній її редакції чітко не визначена сфера застосування особистого закону юридичної особи, що є суттєвою його прогалиною. Включення цих питань полегшить розв'язання судом спорів, пов'язаних із правовим статусом іноземної юридичної особи. У зв'язку із цим, запропоновано викласти ст. 26 Закону України «Про міжнародне приватне право» у наступній редакції:

Стаття 26. Сфера застосування особистого закону юридичної особи

Особистим законом юридичної особи визначається, серед іншого:

- 1) Правовий статус організації як юридичної особи;
- 2) Заснування, злиття, поділ, перетворення, ліквідація юридичної особи;
- 3) Найменування юридичної особи;
- 4) Зміст правоздатності та дієздатності юридичної особи;
- 5) Компетенція та принципи функціонування, а також призначення і відкликання членів органів юридичної особи;
- 6) Внутрішні відносини, зокрема між юридичною особою та її учасниками;
- 7) Відповідальність учасників, членів юридичної особи за зобов'язаннями юридичної особи;
- 8) Представництво юридичної особи;
- 9) Наслідки порушення представником юридичної особи закону, статуту тощо.

Доктор юридичних наук, с. н. с. Бабаскін А. Ю.: В чому саме полягає суперечність застосування критерію реального місцезнаходження юридичної особи при визначенні особистого закону юридичної особи положенням засновницьких договорів ЄС, про яку Ви зазначаєте у своєму дослідженні?

Відповідь: Дякую за запитання. Застосування критерію реального місцезнаходження фактично перешкоджає реалізації принципу свободи заснування, який міститься в установчих актах ЄС, а саме у ст. 49 і ст. 54ДФЄС, так як переміщення центрів управління юридичної особи на територію держави, де застосовується теорія реального місцезнаходження, має наслідком зміну застосовного права, що призводить до відмови визнання правосуб'єктності юридичної особи в приймаючій державі. Прецедентна практика Суду ЄС, а саме рішення у справах «Daily Mail», «Cartesio», «Centros Ltd.», «Überseering B. V.», «Inspire Art», «Sevic», «Vale», «Polbud», зумовила, серед іншого, обмеження у застосуванні критерію реального місцезнаходження юридичної особи в межах ЄС. Тому при вирішенні колізійних питань правового статусу юридичних осіб, які мають державну належність держав-членів ЄС, німецьким судом застосовується доктрина інкорпорації. Стосовно юридичних осіб, які мають приналежність до держав, що не є державами-членами ЄС, німецький суд застосовує доктрину реального місцезнаходження.

Доктор юридичних наук, с. н. с. Сімутіна Я. В.: У своїй роботі Ви підкреслюєте особливість застосування критерію контролю щодо іноземних юридичних осіб у сучасному праві України. Зазначте, будь ласка, в чому саме полягає ця особливість?

Відповідь: Дякую за запитання, Яно Володимирівно. Певний час основними сферами використання «критерію контролю» виступали, переважно, міждержавні публічні відносини, зокрема щодо інвестиційної, торговельної діяльності, в яких він використовувався як інструмент поширення спеціальних правових режимів щодо юридичних осіб, які походять із певних держав. Разом із тим, останнім часом цей критерій також широко застосовується з метою реалізації в міждержавних відносинах спеціальних обмежувальних заходів, які прийнято називати санкціями.

Разом із тим, розгляд сучасної практики застосування критерію контролю в Україні дав можливість прийти до висновку, що він є не лише критерієм визначення державної належності юридичної особи, а й інструментом захисту національних інтересів певної держави, яка його застосовує й це, в свою чергу, впливає на зміну тих ознак, які становлять основу визначення кола осіб, що контролюють юридичну особу.

Зокрема, Україна, у зв'язку із анексією Російською Федерацією АР Крим та агресією на Сході держави, запровадила щодо низки фізичних та юридичних осіб (як національних, так і зарубіжних) санкції. Правовою підставою застосування таких санкцій є Закон України «Про санкції» 2014 року, якими передбачено новий спосіб визначення осіб, які контролюють юридичну особу: не за ознакою їх національності, а за ознакою

здійснення ними протиправної діяльності, зокрема терористичної діяльності.

Разом з цим, застосування критерію контролю в праві України передбачено також Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» 2020 року, а саме шляхом запровадження інституту «контрольована іноземна компанія» (стаття 39⁻² Податкового кодексу України). Це зумовлено поширенням діяльності юридичних осіб в так званих «офшорних юрисдикціях», у зв'язку із чим бюджети держав не отримують значних сум податків від їх діяльності. В даному випадку, використано класичний підхід до визначення осіб, які вважаються такими, що контролюють юридичну особу. Зокрема, контролюючою особою, згідно з Податковим кодексом України, є фізична особа або юридична особа – резиденти України, що є прямими або опосередкованими власниками (контролерами) контрольованої іноземної компанії.

Доктор юридичних наук, с. н. с. Тимченко Г. П.: Ольго Станіславівно, на Вашу думку, в якій спосіб можливо вирішити проблему відсутності єдиних підходів до регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб в сучасній науці міжнародного приватного права?

Відповідь: Дякую за запитання, Геннадію Петровичу. За результатами проведеного дослідження можливо зробити висновок, що ефективність правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб, що відображає, з однієї сторони, інтереси різних держав, з іншої сторони, інтереси приватних осіб, серед іншого, засновників юридичних осіб, їх контрагентів, бізнесу, а також враховує динаміку процесів економічної глобалізації, може бути досягнуто за умови відмови від жорстких колізійних прив'язок, а саме, із застосуванням гнучких, кумулятивних норм, що включають комбінацію різних критеріїв.

Кандидат юридичних наук, с. н. с., доцент Севрюкова І. Ф.: У своїй роботі Ви пропонуєте внести зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Уточніть, будь ласка, в чому полягає доцільність Ваших пропозицій?

Відповідь: Дякую за запитання. За результатами проведеного дослідження виявлено обмеження здійснення підприємницької діяльності для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, оскільки вони не можуть бути засновниками юридичних осіб в Україні. Тому з метою створення в Україні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій запропоновано усунути цю прогалину шляхом внесення доповнення до п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», і викладення цього пункту у новій редакції.

Кандидат юридичних наук, с. н. с., доцент Трунова Г. А.: Які, на Ваш погляд, головні причини того, що в праві сучасних держав відсутні єдині підходи до визначення особистого закону юридичної особи?

Відповідь: Дякую за запитання. Формування колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб у міжнародному приватному праві сучасних держав детерміновано комплексом соціальних чинників, зокрема економічного, політичного, історичного та ін. Слід відзначити, що, вирішення питання відсутності одноманітного правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб зумовлена складністю знаходження компромісу між антагоністичними позиціями, що представлена інтересами різних держав, проведення ними протекціоністської політики, і необхідністю запровадження єдиного правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб в умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних відносин, а також врахування інтересів приватних осіб, зокрема засновників і акціонерів юридичних осіб.

Кандидат юридичних наук, н. с. Молявко О. М.: Як вирішуються проблеми відсутності єдиних критеріїв визначення особистого закону юридичної особи в ЄС?

Відповідь: Дякую за запитання. ЄС обрав такі механізми вирішення проблеми відсутності одноманітного правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб як гармонізація національних законодавств держав-членів ЄС з окремих питань правового статусу та діяльності юридичних осіб, і створення нових організаційно-правових форм юридичних осіб, правовий статус та діяльність яких регулюється правом ЄС. Створення організаційно-правових форм за правом ЄС сприяє вирішенню проблем мобільності компаній в межах ЄС та відкриває нові можливості для розвитку підприємницької діяльності в цьому регіоні.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника - кандидата юридичних наук, с. н. с. Проценко І. М.** з оцінкою роботи здобувачки у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи, а також індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Проценко І. М. зазначила наступне.

Дисертаційне дослідження Овечкіної Ольги Станіславівни на тему «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» присвячене важливій для вітчизняної юридичної науки і практики тематиці, а саме колізійним питанням статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві. Наукова робота є структурно і логічно завершеним дослідженням, актуальним як у теоретичному, так і у практичному аспектах розв'язання сучасних проблем визначення особистого закону юридичної особи. Актуальність теми

дисертаційного дослідження, враховуючи відсутність в Україні комплексних досліджень щодо правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні, є очевидною.

Робота виконана за логічно побудованою структурою та базується на конкретному фактичному матеріалі. Вказані обставини не лише посилюють актуальність дослідження, але і підвищують його практичну значимість. Робота складається з трьох розділів, її зміст повністю відповідає обраному об'єкту та предмету дослідження, та базується на вдалому поєднанні аналізу норм національного законодавства, міжнародних актів, актів Європейського Союзу, судової практики, та широкого кола вітчизняних та зарубіжних наукових праць. Мета і завдання, що визначені у дослідженні, в цілому розкриті. Висновки, які робить дисертантка, мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку цивільно-правової науки, зокрема міжнародного приватного права.

Під час підготовки дисертації та виконання індивідуального плану Овечкіна Ольга Станіславівна зарекомендувала себе старанною, відповідальною і дисциплінованою аспіранткою, яка може розглядати та аналізувати складні питання, співвідносити їх із загальним контекстом розвитку правової науки, держави і суспільства, робити відповідні узагальнення, які мають значний потенціал. Дисертантка має належні наукові знання, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі права і дослідницько-інноваційної діяльності, оволоділа методологією наукової і педагогічної діяльності, а також здійснила власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Ряд положень дослідження мають високий прагматичний потенціал, і спрямовані на реформування чинного національного законодавства, його якісне зростання, підвищення рівня нормативно-правового регулювання та забезпечення стабільної та прогнозованої діяльності іноземних юридичних осіб в Україні.

Крім того, під час підготовки дисертації Овечкіна О. С. показала глибокі знання міжнародного приватного права, здатність осмислювати і шукати шляхи розв'язання складних сучасних проблем в досліджуваній галузі, знаходити підходи удосконалення законодавчого регулювання і практичного функціонування цієї сфери в Україні, запозичення кращого досвіду правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб сучасних держав. Виконане дослідження є новим та якісним внеском у розвиток сучасної української цивільно-правової науки. Дисертація є завершеним науковим дослідженням, що вирішує складну та актуальну проблему. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній, правотворчій сфері та навчальному процесі при викладанні низки спеціальних правових курсів і дисциплін.

Освітня складова програми навчання виконана дисертанткою в повному обсязі. Наукова робота підготовлена самостійно, має аналітичний характер та є однією з перших у вітчизняній юридичній науці, що піднімає питання регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні. Зауваження наукового керівника дисертанткою в процесі

підготовки роботи повністю враховано. Основні положення й висновки дисертації достатньою мірою висвітлено в опублікованих працях (наукових статтях у фахових виданнях та наукових збірниках), що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях національного та міжнародного рівнів.

Наприкінці свого виступу Проценко І. М. підкреслила, що Овечкіною О. С. дотримано правила академічної доброчесності. Здобуті аспіранткою наукові результати є дійсно аргументованими, послідовними і корисними для юридичної науки, зокрема міжнародного приватного права. Дисертаційна робота Овечкіної Ольги Станіславівни на тему «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке виконано на належному науково-теоретичному рівні, має всі ознаки наукової завершеності та доктринальної новизни, і відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., тому рекомендується до захисту. За своїм науковим рівнем і потенціалом Овечкіна Ольга Станіславівна заслуговує на присудження їй за результатами захисту дисертації наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

В подальшому, слово було надано **рецензентам** наукового дослідження:

Доктор юридичних наук, с. н. с. Сімутіна Я. В. зазначила наступне. Проблематика врегулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб нормами міжнародного приватного права ФРН, Великої Британії та України, до дослідження якої звернулась Овечкіна Ольга Станіславівна, має безперечну актуальність, що обумовлюється низкою чинників. Насамперед, актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена відсутністю єдиного для всіх держав світу колізійного підходу до регулювання статусу юридичних осіб як учасників приватноправових відносин з іноземним елементом. Тому це питання вважається одним із найскладніших в міжнародному приватному праві й таким, що потребує дієвого та ефективного правового регулювання. Разом із тим, необхідно погодитись, що в сучасній українській юридичній науці недостатньо глибоко вивчено зарубіжний досвід правового регулювання різних аспектів статусу та діяльності іноземних компаній. При цьому, кількість національних юридичних осіб, що мають намір вести свій бізнес за межами території України, зокрема у ФРН і Великій Британії, постійно збільшується. Приналежність цих держав до різних правових сімей – загальної та континентальної, для яких характерні відмінні підходи до регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб, посилює актуальність рецензованого дослідження.

Як справедливо зауважує авторка дисертації, вибір на користь застосування одного універсального критерію визначення особистого закону юридичної особи є хибним шляхом, і, як засвідчує практика, виробити такий єдиний критерій в рамках міжнародного приватного права не є можливим на сьогодні. Правове регулювання статусу іноземних юридичних осіб, яке б

відповідало інтересам різних держав і розвитку інтернаціональних економічних зв'язків, є можливим тільки за умови відмови від жорстких колізійних прив'язок на користь застосування гнучких, кумулятивних норм, знаходження оптимальної комбінації різних критеріїв.

Відповідно до теми дисертаційної роботи авторкою чітко визначено об'єкт дослідження – «приватноправові відносини із іноземним елементом, учасниками яких є юридичні особи», в межах якого сформульовано предмет, що відповідає тематиці роботи.

Враховуючи багатоаспектність предмета дослідження, дисертанткою в логічній послідовності визначено перелік завдань, які лягли в основу структури роботи. Вирішення цих завдань забезпечило повноту та цілісність наукового дослідження, а також сприяло досягненню мети, яка полягала у розробці теоретичних засад колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві, а також формуванні науково обґрунтованих рекомендацій та практичних пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у зазначеній сфері, зокрема з урахуванням досвіду інших держав.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження О. С. Овечкіної ґрунтується на успішному використанні дисертантом методологічного інструментарію юридичної науки. Заслуговує на підтримку визначена авторкою методологія дослідження, яка складається з широкого кола філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів і підходів наукового пізнання правових явищ та процесів, які в результаті допомогли повно та об'єктивно провести дослідження. Основним методом дослідження є порівняльно-правовий, який використовувався у всіх підрозділах дисертації, зокрема, при вивченні особливостей правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні, а також інших сучасних держав.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з анотації (українською і англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які структуровані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (352 найменувань на 35 сторінках) і додатку.

Виходячи зі змісту дисертації, можна зазначити, що дисертанткою опрацьовано широке коло дисертаційних і монографічних робіт із зазначеного питання як українських, так і іноземних правознавців; проаналізовано міжнародні документи, норми чинного законодавства України, акти судової практики; використано матеріал енциклопедичних та навчальних джерел; опрацьовано широкий спектр матеріалів, які розміщені на ресурсах офіційних електронних видань. Все це дає можливість зробити висновок, що з теоретичної та практичної точок зору тема дисертаційного дослідження розроблена ґрунтовно.

Наукова новизна одержаних результатів (наукових положень, теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій) випливає з актуальності теми дослідження. В цілому ж наукова новизна роботи полягає у тому, що ця дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням питань

колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві ФРН, Великої Британії.

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати і сформулювати ряд нових наукових положень та практичних рекомендацій, запропонувати нові підходи до вирішення питань, обумовлених колізійним регулюванням правового статусу юридичних осіб та визначити напрями подальших перспективних досліджень у цій сфері, зокрема в праві України.

Найбільш важливе значення з теоретичного та практичного погляду мають положення наукової новизни щодо:

1) обґрунтування, що в сучасному законодавстві України критерій контролю використовується не лише як один з класичних критеріїв визначення державної приналежності іноземної юридичної особи, а також як інструмент захисту національних інтересів держави, зокрема, з метою запобігання і недопущення втручання у внутрішні справи України іноземними державами, а також запобігання ухилення юридичними і фізичними особами від оподаткування (деофшоризація);

2) обґрунтування ідеї про недоцільність використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону, що зумовлено складністю його застосування на практиці. У зв'язку з цим, запропоновано виключити ч. 1 з ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» і викласти цю статтю у новій редакції: «Стаття 25. Особистий закон юридичної особи. 1. Особистим законом юридичної особи вважається право держави, у якій юридична особа зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом цієї держави. 2. За відсутності таких умов або якщо їх неможливо встановити, особистим законом юридичної особи вважається право держави, у якій знаходиться виконавчий орган управління юридичної особи»;

3) обґрунтування доцільності визначення в окремій статті Закону України «Про міжнародне приватне право» сфери застосування особистого закону юридичної особи шляхом регламентації відкритого, невичерпного переліку питань, які підлягатимуть регулюванню на його основі;

4) авторського висновку про наявність обмеження здійснення підприємницької діяльності для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, оскільки вони не можуть бути засновниками юридичних осіб на території України; запропоновано усунути цю прогалину шляхом доповнення п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»;

5) обґрунтування доцільності введення до законодавства України положень, що передбачатимуть можливість переміщення юридичної особи шляхом запровадження інституту «редоміциляції» юридичної особи;

6) авторської пропозиції про удосконалення визначення поняття «особистий закон» юридичної особи, під яким пропонується розглядати колізійно-правовий принцип, що визначає право якої держави підлягає застосуванню при вирішенні сукупності питань, пов'язаних із приватноправовим статусом юридичної особи, або переважної більшості таких питань;

7) удосконалення правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб, що відображає, з однієї сторони, інтереси різних держав, з іншої сторони, інтереси приватних осіб, зокрема, засновників юридичних осіб, їх контрагентів, а також враховує динаміку процесів економічної глобалізації, може бути досягнуто за умови відмови від жорстких колізійних прив'язок, а саме, із застосуванням гнучких, кумулятивних норм, що включають комбінацію різних критеріїв;

8) обґрунтування використання при визначенні особистого закону юридичної особи комбінації кількох критеріїв (інкорпорації та реального місцезнаходження) із визначенням з-поміж них основного та субсидіарного, відповідає сучасним умовам динамічного розвитку транскордонних економічних відносин;

9) удосконалення визначення поняття «іноземна юридична особа», що розуміється як організація, яка зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом іншої держави.

Враховуючи вищезазначене, формулювання більшості положень наукової новизни свідчить про самостійний авторський підхід до вивчення проблематики колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві ФРН, Великої Британії і України.

Окремо слід зупинитись і на змісті дисертаційної роботи. У вступі дисертанткою обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації тощо.

У першому розділі «Правовий статус юридичної особи в міжнародному приватному праві: загальнотеоретичні аспекти та критерії визначення особистого закону юридичної особи» авторка ґрунтовно проаналізувала та з'ясувала поняття «юридична особа» в теорії приватного права; дослідила співвідношення понять «національність» та «особистий закон» юридичної особи в сучасному міжнародному приватному праві; встановила критерії визначення «національності» та «особистого закону» юридичної особи в міжнародному приватному праві.

Заслуговує на увагу висновок про те, що в міжнародному приватному праві питання визначення компетентного правопорядку щодо правового статусу іноземної юридичної особи врегульовується такими правовими методами, як колізійний (колізійні норми законодавства певної держави) та матеріально-правовий (норми багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів, інші норми матеріального права держави). Слід позитивно відзначити спробу авторки довести, що поняття «особистий закон» та «національність» юридичної особи мають різну сферу застосування і не є тотожними за своїм значенням. Застосування щодо юридичних осіб терміну «національність» є не доцільним, що обумовлено відсутністю його чіткого розуміння, і його застосування призводить до змішування різних понять при визначенні особистого закону юридичної особи.

Другий розділ «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Європейському Союзі»

присвячено дослідженню способів вирішення колізійних питань статусу іноземних юридичних осіб у праві Європейського Союзу, критеріям реального місцезнаходження юридичної особи в міжнародному приватному праві ФРН та критеріям інкорпорації у міжнародному приватному праві Великої Британії.

Дисертанткою визначено, що ЄС обрав такі механізми вирішення колізійних проблем правового статусу юридичних осіб як гармонізація національних законодавств держав-членів ЄС з окремих питань правового статусу та діяльності юридичних осіб, а також створення нових організаційно-правових форм юридичних осіб, правовий статус та діяльність яких регулюється правом ЄС (а саме європейська компанія, європейське об'єднання з економічних інтересів, європейський кооператив).

Зроблено висновок про те, що законодавство ФРН і Великої Британії не містять спеціальної колізійної норми, що визначає особистий закон юридичної особи. Судовою практикою ФРН закріплено критерій місцезнаходження адміністративного органу правління (*verwaltungssitz*) юридичної особи, що розуміється як місце розташування адміністративного (головного) офісу, центру, з якого здійснюється керівництво юридичною особою та приймаються рішення на постійній основі. Відсутність нормативного закріплення поняття реального місцезнаходження залишає певну свободу у тлумаченні цього поняття, і в кожному конкретному випадку німецький суд оцінює сукупність фактів, за якими визначає реальне місцезнаходження юридичної особи. Сфера застосування терміну «особистий закон» юридичної особи в німецькому праві охоплюється такими питаннями, як створення, ліквідація юридичної особи; її правоздатність; цивільно-процесуальна правоздатність; відповідальність її засновників (учасників) щодо боргів юридичної особи тощо.

Судова практика Великої Британії переважно використовує критерій інкорпорації, і при розгляді питань правового статусу іноземних юридичних осіб використовує термін «доміцилій (*domicile*)». У Великій Британії юридична особа має свій доміцилій в державі інкорпорації, тобто створення, за винятком випадків, які визначено Законом про цивільну юрисдикцію та судові рішення 1982 р. Для цілей визначення юрисдикції судів застосовується інший обсяг поняття доміцилію юридичної особи, в такому разі він розуміється значно ширше. Вихід Великої Британії зі складу ЄС і ЄЕП призводить до неможливості застосування положень права ЄС щодо компаній у Великій Британії, зокрема, «свободи заснування компаній» (ст. 49 і ст. 54 ДФЄС), що зумовлює проблеми невизнання правосуб'єктності британських компаній в держава-членах ЄС, в яких застосовується доктрина реального місцезнаходження.

Третій розділ «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб в праві України» присвячено дослідженню поняття «іноземна юридична особа» в міжнародному приватному праві України, сфери застосування особистого закону іноземної юридичної особи, а також сучасним проблемам визначення місцезнаходження юридичної особи та способам їх вирішення. Авторка слушно наголошує на необхідності врегулювання питання транскордонного переміщення юридичної особи без

необхідності її ліквідації, що може бути досягнуто із запровадженням інституту «редоміциляції» юридичної особи.

У висновках за результатами проведеного дослідження авторкою викладено найбільш важливі науково-теоретичні положення, які повністю відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що викладені в дисертації положення, узагальнення та висновки можна використати у: науково-дослідній діяльності – для подальших теоретичних розробок шляхів подолання розбіжностей колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб правом сучасних держав; у правотворчій діяльності – для вдосконалення нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання відносин, обтяжених іноземним елементом, стосовно правового статусу юридичних осіб, а також під час розробки законопроектів, міжнародно-правових актів у зазначеній сфері; у правозастосовній діяльності – для використання судами під час трактування цивільно-правових норм і обґрунтування судових рішень; у навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін як «Міжнародне приватне право», «Право зарубіжних держав», «Правові системи сучасності», а також при підготовці відповідних тематичних підручників, навчальних посібників, їх розділів, навчально-методичних матеріалів із зазначених правових дисциплін.

Разом із тим, при підготовці до захисту дисертантці слід звернути увагу на деякі питання, відповіді на які зможуть посилити її наукову позицію.

1. Додаткової аргументації потребує висновок щодо доцільності запровадження можливості створення національної юридичної особи, засновником якої виступатиме організація, яка не є юридичною особою відповідно до права іноземної держави та доповнення п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» відповідною нормою;

2. На наш погляд, варто було б більш детально розкрити питання переміщення юридичної особи без необхідності її ліквідації, при вирішенні якого авторка пропонує запровадження у національне законодавство такого інституту як «редоміциляція» юридичної особи.

Однак, враховуючи зазначені зауваження, можливо констатувати, що в цілому вони не применшують позитивного значення дисертації. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації О. С. Овечкіної. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у відповідних наукових публікаціях автора у фахових виданнях України та спеціалізованому виданні іноземних держав, збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій.

Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Дисертація має високий

теоретичний рівень і практичне значення, а її зміст може бути покладено в основу майбутньої монографічної роботи дисертантки.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 06 березня 2019 року № 167.

Дисертація Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, с. н. с. Тимченко Г. П. наголосив на тому, що актуальність теми дисертаційного дослідження О. С. Овечкіної не викликає жодних сумнівів, зважаючи на стрімкий розвиток транскордонних економічних відносин, в яких юридичні особи із різною державною належністю є головними та «центральними» суб'єктами приватноправових відносин.

Дисертаційна робота О. С. Овечкіної на тему «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» має продуману дослідницьку стратегію та логіку розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Відповідно до теми дисертаційної роботи автором грамотно та чітко визначено об'єкт дослідження, в межах якого сформульовано предмет, що відповідає тематиці роботи.

Слід позитивно відзначити логічну послідовність поставлених автором завдань, які забезпечили повноту та цілісність наукового дослідження. А саме:

- розкрито зміст понять «особистий закон» і «національність» юридичної особи, їх співвідношення в сучасному міжнародному приватному праві;
- встановлено критерії визначення «особистого закону» юридичної особи в міжнародному приватному праві;
- проаналізовано способи вирішення колізійних питань статусу іноземних юридичних осіб в праві ЄС;
- визначено особливості застосування критерію реального місцезнаходження юридичної особи в міжнародному приватному праві ФРН;
- з'ясовано особливості застосування критерію інкорпорації у міжнародному приватному праві Великої Британії;
- досліджено проблемні аспекти використання поняття «іноземна юридична особа» в міжнародному приватному праві України;
- розкрито сферу застосування особистого закону іноземної юридичної особи в міжнародному приватному праві України;
- визначено сучасні проблеми визначення місцезнаходження юридичної особи та способи їх вирішення в праві України;

- запропоновано напрями удосконалення правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб законодавством України.

Змісту дисертації притаманна методична і концептуальна цілісність, гармонійність наукового викладу, в цілому позбавленого однобічних чи категоричних висновків. Автор показав себе вдумливим, принциповим, уважним до деталей науковцем.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, що засвідчує опрацювання дисертантом в повній мірі відповідного емпіричного матеріалу - законодавства, судової, арбітражної практики, наукової доктрини, положень міжнародних двосторонніх та багатосторонніх договорів, що набрали чинності, а також таких, що були розроблені, але не набули чинності, разом із тим, містять важливі аспекти для даного дослідження.

Грунтовною є методологічна основа дослідження О. С. Овечкіної, яка використала у роботі широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема, діалектичний, історичний, порівняльно-правовий, моделювання та прогнозування та ін. Провідним спеціальним методом дослідження став саме порівняльно-правовий, який використовувався при формулюванні пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення положень національного законодавства, насамперед у сфері міжнародного приватного права.

Зміст, структура дисертації, розглянуті у ній питання та сформульовані висновки і пропозиції свідчать про те, що автор провів глибоке наукове дослідження. Достовірність та обґрунтованість висновків забезпечено за рахунок використання здобувачем наукового ступеня філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання у їх поєднанні. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Дисертанткою опрацьовано велику кількість джерел (352 найменування), які стосуються тематики наукового дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що текст дисертації в повному обсязі відповідає меті дослідження, а поставлені завдання успішно виконані. Наукове дослідження значною мірою заповнює прогалини у наукових дослідженнях колізійних питань правового статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві, а також містить пропозиції щодо удосконалення національного законодавства у цій сфері.

Окремо слід зупинитись на змісті дисертаційної роботи. Автором послідовно та обґрунтовано викладено зміст анотацій, у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації.

У розділі 1 «Правовий статус юридичної особи в міжнародному приватному праві: загальнотеоретичні аспекти та критерії визначення особистого закону юридичної особи» автором ґрунтовно проаналізовано та

з'ясовано зміст і значення поняття «особистий закон юридичної особи». При цьому, у підрозділі 1.1 «Поняття «юридична особа» в теорії приватного права» розкрито питання щодо юридичного поняття «юридична особа» як інституту приватного права, висвітлено деякі із основних теорій сутності юридичної особи. Підрозділ 1.2 «Особистий закон» і «національність» юридичної особи в сучасному міжнародному приватному праві» присвячений питанням змісту, сучасного розуміння і співвідношення понять «особистий закон» і «національність» юридичної особи в праві сучасних держав, зокрема в Україні, а також запропоновано авторське визначення поняття «особистий закон» юридичної особи, який розуміється як колізійно-правовий принцип, що визначає право якої держави підлягає застосуванню при вирішенні сукупності питань, пов'язаних із приватноправовим статусом юридичної особи, або переважної більшості таких питань. Крім того, окрема увага приділена дослідженню сутності і змісту «критерію контролю», що використовується в сучасному праві України для регулювання статусу іноземних юридичних осіб. Автором акцентується увага на тому, що цей критерій визначення приналежності юридичної особи відрізняється від критеріїв інкорпорації, реального місцезнаходження, центру експлуатації тим, що при його застосуванні правовий зв'язок юридичної особи із певною державою або «контрольованість» встановлюється на основі диференційного підходу, а саме із застосуванням широкого кола ознак, серед іншого, національності засновників, акціонерів іноземної юридичної особи та ін.

У підрозділі 1.3 «Критерії визначення «особистого закону» і «національності» юридичної особи в міжнародному приватному праві» визначено найбільш поширені критерії визначення «особистого закону» і державної приналежності юридичної особи, що містяться у законодавствах держав, науковій доктрині, судовій практиці, у чинних міжнародно-правових договорах, а також таких, що були розроблені, але не набули чинності.

Розділ 2 «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Європейському Союзі» містить три підрозділи. У підрозділі 2.1 «Способи вирішення колізійних питань статусу іноземних юридичних осіб в праві Європейського Союзу» досліджується нові підходи у регулюванні статусу юридичних осіб в рамках ЄС, зокрема зазначається про «свободу заснування та економічної діяльності» компаній, яка визначена у ст. 49 і ст. 54 ДФЄС, гармонізацію національних законодавств держав-членів з окремих питань правового статусу і діяльності юридичних осіб, а також створення нових організаційно-правових форм юридичних осіб (наднаціональних юридичних осіб), а саме європейської компанії, європейського об'єднання з економічних інтересів, європейського кооперативу. У підрозділі 2.2 «Критерій реального місцезнаходження юридичної особи в міжнародному приватному праві ФРН» проаналізовано сучасний стан колізійно-правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб у ФРН, а також зазначається про обмеження застосування критерію осілості. В сучасній судовій практиці ФРН при визначенні особистого закону юридичних осіб, які походять з держав-членів ЄС, на противагу традиційному для цієї держави критерію реального місцезнаходження юридичної особи все частіше використовується критерій

інкорпорації. У підрозділі 2.3 «Критерій інкорпорації юридичної особи у міжнародному приватному праві Великої Британії» розглядається особливості застосування доктрини інкорпорації компаній у країнах загального права на прикладі Великої Британії, історичні передумови формування доктрини інкорпорації, а також сучасні проблеми правового регулювання статусу юридичних осіб у зв'язку із виходом Великої Британії із ЄС і ЄЕП.

Розділ 3 «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб в праві України» присвячений дослідженню колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в праві України. Так, у підрозділі 3.1 «Поняття «іноземна юридична особа» в міжнародному приватному праві України» зазначається про проблемні аспекти застосування поняття «іноземна юридична особа», в якому дисертанткою запропоновано визначення цього поняття. У підрозділі 3.2 «Сфера застосування особистого закону іноземної юридичної особи», серед іншого, проаналізовано чинну редакцію ст. 26 Закону України «Про міжнародне приватне право» і запропоновано її нову редакцію, що містить перелік питань, які визначатимуться на основі особистого закону юридичної особи. У підрозділі 3.3 «Сучасні проблеми визначення місцезнаходження юридичної особи та способи їх вирішення» досліджуються ознаки визначення «місцезнаходження» національної юридичної особи, що міститься у цивільному законодавстві, а також обґрунтовується ідея про недоцільність використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону, що зумовлено складністю його застосування на практиці. У зв'язку з цим, запропоновано виключити ч. 1 з ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» і викласти цю статтю у новій редакції. Крім того, запропоновано можливі шляхи вдосконалення правового регулювання переміщення юридичних осіб з-поміж різних юрисдикцій, зокрема обґрунтовано доцільність введення до законодавства України інституту «редоміциляції» юридичної особи, за допомогою якого юридична особа здійснює зміну місця реєстрації з початкової юрисдикції на нову, зберігаючи первісну правосуб'єктність. Крім того, автором запропоновано передбачити можливість для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, виступати засновниками юридичних осіб в Україні.

У дисертації О. С. Овечкіної на підставі проведеного системного наукового дослідження висунуто і обґрунтовано низку наукових ідей та пропозицій, сукупність і достатній рівень розробки яких дозволяють кваліфікувати цю працю як завершене наукове самостійне дослідження. Серед положень, що містять елементи наукової новизни слід відзначити такі наступні положення.

Недоцільність використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону через складність його застосування на практиці, оскільки часто «місцезнаходження» зводиться до реального місцезнаходження юридичної особи, а не до місця її створення, як це передбачено ч. 2 ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право». У зв'язку з цим, дисертанткою запропоновано виключити частину першу із

ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право», і викласти положення цієї статті у новій редакції.

Належним чином обґрунтовано і висновок про те, що в сучасному законодавстві України критерій контролю використовується не лише як один з класичних критеріїв визначення державної приналежності іноземної юридичної особи, а також як інструмент захисту національних інтересів держави, зокрема, з метою запобігання і недопущення втручання у внутрішні справи України іноземними державами, а також запобігання ухилення юридичними і фізичними особами від оподаткування (деофшоризація).

На основі аналізу Закону України «Про санкції» обґрунтовано, що застосування критерію контролю передбачає новий підхід до визначення кола суб'єктів, які контролюють юридичну особу, а саме здійснення такими суб'єктами протиправної діяльності, зокрема терористичної діяльності.

Обґрунтовано ідею, що в інтеграційних об'єднаннях держав можливі нові способи вирішення проблем відсутності одноманітного колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб. Зокрема, в ЄС здійснюється гармонізація національних законодавств держав-членів з окремих питань правового статусу та діяльності юридичних осіб, а також створено нові організаційно-правові форми юридичних осіб, а саме європейська компанія, європейське об'єднання з економічних інтересів, європейський кооператив. Разом із тим, вихід Великої Британії з ЄС і ЄП призводить до неможливості застосування положень права ЄС щодо компаній у Великій Британії, зокрема, свободи заснування і економічної діяльності компаній (ст. 49 і ст. 54 ДФЄС), що зумовлює, серед іншого, проблеми невизнання правосуб'єктності британських компаній в ЄС, а саме у державах, в яких застосовується доктрина реального місцезнаходження юридичної особи.

У висновках дослідження дисертантка наголошує на доцільності використання при визначенні особистого закону юридичної особи комбінації кількох критеріїв (інкорпорації та реального місцезнаходження) із визначенням 3-поміж них основного та субсидіарного.

Дисертанткою запропоновано визначити в окремій статті Закону України «Про міжнародне приватне право», а саме положеннями ст. 26, сферу застосування особистого закону юридичної особи шляхом регламентації відкритого, невичерпного переліку питань, які підлягатимуть регулюванню на його основі.

Викликає науковий інтерес пропозиція щодо введення до законодавства України інституту «редоміциляції» юридичної особи, за допомогою якого юридична особа здійснює зміну місця реєстрації з початкової юрисдикції на нову, зберігаючи первісну правосуб'єктність

Крім того, автор пропонує передбачити можливість для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, виступати засновниками юридичних осіб в Україні, а саме шляхом внесення доповнення до п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

Разом із тим, при підготовці автора до захисту дисертації варто звернути увагу на деякі питання, відповіді на які зможуть посилити його наукову

позицію, а саме: дискусійним моментом є позиція щодо недоцільності використання в міжнародному приватному праві поняття «національність» стосовно іноземних юридичних осіб.

Проте висловлені зауваження загалом не применшують наукової цінності результатів дисертаційного дослідження. Тому, на погляд рецензента, є всі підстави констатувати, що ця наукова праця є завершеною науковою роботою, містить нові наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу для теорії та практики юридичну проблему.

Крім цього, теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що викладені в дисертації положення, узагальнення та висновки можна використати, серед іншого, у науково-дослідній діяльності – для подальших теоретичних розробок у сфері колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб; у правотворчій діяльності – для вдосконалення нормативно-правових актів з міжнародного приватного права; правозастосовній діяльності – для використання судами під час трактування цивільно-правових норм і обґрунтування судових рішень; у навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін, а також при підготовці відповідних тематичних підручників, навчальних посібників тощо.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283); пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979, від 9 червня 2021 року № 608).

Таким чином, дисертація Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Кандидат юридичних наук, доцент Севрюкова І. Ф. відмітила, що є всі підстави стверджувати, що рецензована дисертація Овечкіної О. С. є самостійним, творчим, завершеним дослідженням, яке містить вирішення завдань, які мають суттєве значення для вирішення проблеми відсутності єдиного критерію в міжнародному приватному праві при визначенні особистого закону юридичної особи. Робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами, серед іншого, критичний аналіз робіт з проблематики попередніх дослідників, органічне поєднання різних методів пізнання та ін.

У підсумку, дисертація Овечкіної О. С. на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та

Україні» відповідає вимогам наукового дослідження, і може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, с. н. с. Бабаскін А.Ю. підводячи підсумки обговорення, звернув увагу на ґрунтовну теоретичну підготовку автора, а також на глибоке розуміння ним як теоретичних, так і практичних проблем правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб в Україні. Рецензована дисертація являє собою цілісну і завершену роботу, вирізняється концептуальністю дослідження, практичною значущістю одержаних результатів.

Зроблені дисертанткою висновки та пропозиції сприятимуть подальшим науковим дослідженням, а також можуть бути використанні при удосконаленні актів законодавства України, що регулюють відносини, які виникають при регулюванні колізійних питань статусу юридичних осіб, нададуть можливість більш ефективно застосовувати на практиці норми чинного законодавства у досліджуваній сфері.

Враховуючи вищезазначене, зважаючи на дискусію, що відбулась, належний рівень відповідей на запитання, враховуючи схвальні виступи рецензентів, які ретельно вивчали дисертацію О. С. Овечкіної, слід констатувати, що наукове дослідження на здобуття ступеня доктора філософії на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» відповідає всім необхідним вимогам і може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове
регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій
Британії та Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

1. Обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертантка вмотивовано і переконливо обґрунтовує актуальність і практичну необхідність вирішення проблемних питань, що становлять предмет її дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із науковими програмами, планами і темами.

Зокрема, економічна глобалізація, для якої характерні інтернаціоналізація господарських зв'язків, залучення іноземних інвестицій, динамічний розвиток транскордонних економічних відносин, міжнародна

економічна конкуренція тощо, зумовлює участь у приватноправових економічних відносинах юридичних осіб, що мають різну державну належність. При цьому правовий статус юридичної особи як учасника приватноправових відносин із іноземним елементом визначається на основі колізійних норм, якими і встановлюються норми права конкретної держави, що підлягають застосуванню.

На сьогоднішній день слід констатувати, що в праві сучасних держав світу відсутні єдині критерії визначення компетентного правопорядку при вирішенні питання правового статусу юридичної особи, а саме встановленні особистого закону юридичної особи. Це питання вважається одним із найскладніших в міжнародному приватному праві і таким, що потребує дієвого та ефективного правового регулювання.

В сучасній українській юридичній науці недостатньо уваги приділено висвітленню зарубіжного досвіду правового регулювання різних аспектів статусу та діяльності іноземних компаній. Однак, кількість національних юридичних осіб, що мають намір здійснювати діяльність за межами території України, постійно збільшується. Серед таких держав, зокрема, ФРН і Велика Британія, що належать до різних правових сімей – загальної та континентальної, для яких характерні різні підходи у визначенні застосовного права щодо правового статусу юридичної особи.

Закон України «Про міжнародне приватне право» та Відний закон до Цивільного кодексу Німеччини хоча і містить спільні підходи до регулювання приватних відносин з іноземним елементом, однак між ними існують і суттєві відмінності. Зокрема, в останньому відсутня спеціальна колізійна норма, яка б закріплювала критерії визначення особистого закону юридичної особи, у зв'язку із чим постає необхідність вивчення практики судів ФРН, якою регулюються відповідні питання.

Крім того, ФРН є державою-членом ЄС, в правовій системі якого діють власні підходи до вирішення колізійних проблем правового статусу юридичних осіб. Їх вивчення є необхідним також з огляду на те, що згідно з Конституцією України, стратегічним курсом України є набуття повноправного членства в ЄС. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до права ЄС. Вихід Великої Британії із ЄС зумовив необхідність вивчення новітнього правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб в цій державі, а також проблем, що виникли у зв'язку із тим, що юридичні особи Великої Британії більше не належать до правового простору ЄС.

Зміст та практика застосування окремих статей Закону України «Про міжнародне приватне право», пов'язаних із колізійними питаннями правового статусу юридичної особи, є також недостатньо дослідженими. Згідно з концепцією щодо основних напрямків системного оновлення Цивільного кодексу України, яка підготовлена членами Робочої групи, утвореної постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України»

від 17.07.2019 № 650, передбачається, серед іншого, включення до Цивільного кодексу України книги восьмої – «Міжнародне приватне право». При цьому, реалізація цієї концепції має ґрунтуватися на аналізі практики застосування діючих норм права у відповідній сфері, виявлення суперечностей, прогалин і недоліків тощо. Тому вивчення і використання нових матеріалів сприятиме поглибленому висвітленню багатьох конкретних проблем колізійно-правового регулювання приватноправового статусу юридичних осіб, а також надасть можливість обґрунтованіше зробити висновки і пропозиції щодо удосконалення правового регулювання цієї сфери.

Дисертаційне дослідження здійснено відповідно до програми науково-дослідної діяльності Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України і є складовою частиною планової теми відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права «Проблеми гармонізації цивільного законодавства України із законодавством Європейського Союзу» (номер державної реєстрації: 0115U002136).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних засад колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві, а також формування науково обґрунтованих рекомендацій та практичних пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у зазначеній сфері, зокрема з урахуванням досвіду інших держав.

Визначена мета дослідження зумовила постановку і розв'язання наступних завдань:

- розкрити зміст понять «особистий закон» і «національність» юридичної особи, їх співвідношення в сучасному міжнародному приватному праві;
- встановити критерії визначення «особистого закону» юридичної особи в міжнародному приватному праві;
- проаналізувати способи вирішення колізійних питань статусу іноземних юридичних осіб в праві ЄС;
- визначити особливості застосування критерію реального місцезнаходження юридичної особи в міжнародному приватному праві ФРН;
- з'ясувати особливості застосування критерію інкорпорації у міжнародному приватному праві Великої Британії;
- дослідити проблемні аспекти використання поняття «іноземна юридична особа» в міжнародному приватному праві України;
- розкрити сферу застосування особистого закону іноземної юридичної особи в міжнародному приватному праві України;
- визначити сучасні проблеми визначення місцезнаходження юридичної особи та способи їх вирішення в праві України;
- запропонувати напрями удосконалення правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб законодавством України.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Дисертантка правильно визначає об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, а також надає вичерпне обґрунтування використання теоретико-методологічної бази, необхідної для повноцінного проведення такого дослідження.

Об'єктом дослідження є приватноправові відносини із іноземним елементом, учасниками яких є юридичні особи.

Предметом дослідження є правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні.

Науково-теоретичною основою дослідження питання правового регулювання діяльності іноземних юридичних осіб стали роботи таких іноземних науковців, як Л. П. Ануфрієва, А. В. Асосков, А. Я. Аухатов, К. ф. Бар, П. Беренс, М. М. Богуславський, М. Вольф, Х. Відеман, Г. Гейс, А. М. Городиський, Б. Гроссфельд, Дж. Дайсі, Е. Дженкс, К.-Т. Ебенрот, В. Ебке, Ю. І. Єрміна, В. П. Звєков, М. Ісаад, О. В. Кадишева, Т. Калігін, Х. Кох, Я. Крополлер, А. М. Ладиженський, Л. А. Лунц, У. Магнус, Ф. Ф. Мартенс, П. Норт, Л. Раапе, П. Роджерсон, О. Сандрок, Дж. Фут, В. Хекке, Дж. Чешир, Р. Т. Юсіфова та ін.

Серед вітчизняних правників питанням правового статусу юридичних осіб в науці міжнародного приватного права, а також дослідження регулювання юридичних осіб правом ЄС, присвячені роботи таких науковців, як О. М. Бірюков, В. В. Васильченко, О. М. Калініна, В. І. Кисіль, О. Р. Кібенко, В. М. Корецький, Н. В. Погорецька, І. М. Проценко, А. А. Степанюк, Р. В. Чернолуцький, В. Л. Чубарєв, Г. С. Фединяк, С. М. Хєда, І. А. Шуміло, О. Х. Юлдашев, М. П. Юніна та ін.

Не заперечуючи важливості праць всіх вищезгаданих авторів, слід відмітити, що у вітчизняній літературі бракує спеціальних робіт комплексного характеру, присвячених дослідженню особливостей правового регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні. Все вищезазначене зумовлює актуальність та доцільність проведення такого дослідження.

Для забезпечення отримання достовірних наукових результатів при написанні дисертації використано комплекс сучасних теоретико-методологічних засобів наукового пізнання, а саме філософських (діалектичний), загальнонаукових (формально-логічний, структурно-функціональний, герменевтичний, моделювання і прогнозування) і спеціально-наукових (порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-юридичний) методів.

За допомогою *порівняльно-правового методу*, який використовувався у всіх підрозділах дисертації, досліджено особливості правового регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні, а також інших сучасних держав, зокрема переваги і недоліки застосування різних критеріїв визначення особистого закону юридичної

особи, встановлення «місцезнаходження» іноземної юридичної особи в міжнародному приватному праві досліджуваних держав.

Діалектичний метод, який застосовано на всіх етапах дослідження, дозволив розглянути правові явища і процеси у їх взаємозв'язку, які зумовлені соціальними, економічними і юридичними чинниками, встановити основні тенденції розвитку і запропонувати напрямки вдосконалення, зокрема, розкрито поняття «особистий закон» юридичної особи, а також близьких за змістом інших правових понять, в контексті їх застосування в міжнародному приватному праві (підрозділ 1.2).

Формально-логічний метод надав можливість окреслити основні критерії визначення особистого закону юридичної особи в сучасному міжнародному приватному праві (підрозділ 1.3), сферу застосування особистого закону юридичної особи в праві ФРН, Великої Британії та України (підрозділи 1.2; 2.2; 2.3; 3.2).

Структурно-функціональний метод застосовано при з'ясуванні сфери застосування понять «особистий закон» і «національність» юридичної особи в праві сучасних держав (підрозділ 1.2), в також при встановленні способів вирішення колізійних питань статусу іноземних юридичних осіб в праві ЄС (підрозділ 2.1).

Герменевтичний метод застосований у зв'язку із необхідністю пізнання та інтерпретації правових термінів і понять, текстів наукових праць, матеріалів навчального характеру, а також низки правових актів, серед яких законодавство сучасних держав, двосторонні та багатосторонні міжнародні договори, акти права Європейського Союзу (використовувався у всіх підрозділах дисертації).

Методи моделювання та прогнозування використовувалися при побудові можливих способів та шляхів подолання виявлених проблемних ситуацій, а також розробці напрямів удосконалення норм національного законодавства, усунення суперечностей та прогалин стосовно визначення особистого закону юридичної особи в міжнародному приватному праві України (підрозділи 3.1; 3.2; 3.3).

Історико-правовий метод використовувався під час аналізу еволюції наукової думки щодо правової сутності поняття «юридична особа» та його конкретного прояву в контексті відповідних історичних епох (підрозділ 1.1).

Формально-юридичний метод надав можливість дослідити юридичні факти і ознаки, за якими визначається місцезнаходження юридичної особи в праві ФРН, Великій Британії та Україні (підрозділи 2.2; 2.3; 3.3).

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична і практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням питань колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві ФРН, Великої Британії та України. Наукову новизну

дослідження відображають такі найважливіші теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації:

- *вперше*:

1) доведено, що в сучасному законодавстві України критерій контролю використовується не лише як один з класичних критеріїв визначення державної приналежності іноземної юридичної особи, а також як інструмент захисту національних інтересів держави, зокрема, з метою запобігання і недопущення втручання у внутрішні справи України іноземними державами, а також запобігання ухилення юридичними і фізичними особами від оподаткування (деофшоризація);

2) на основі аналізу Закону України «Про санкції» обґрунтовано, що застосування критерію контролю передбачає новий підхід до визначення кола суб'єктів, які контролюють юридичну особу, а саме здійснення такими суб'єктами протиправної діяльності, зокрема терористичної діяльності;

3) обґрунтована ідея про недоцільність використання «місцезнаходження юридичної особи» як ключового критерію визначення її особистого закону, що зумовлено складністю його застосування на практиці. У зв'язку з цим, запропоновано виключити ч. 1 з ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право» і викласти цю статтю у новій редакції: «Стаття 25. Особистий закон юридичної особи. 1. Особистим законом юридичної особи вважається право держави, у якій юридична особа зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом цієї держави. 2. За відсутності таких умов або якщо їх неможливо встановити, особистим законом юридичної особи вважається право держави, у якій знаходиться виконавчий орган управління юридичної особи»;

4) запропоновано визначити в окремій статті Закону України «Про міжнародне приватне право», а саме положеннями ст. 26, сферу застосування особистого закону юридичної особи шляхом регламентації відкритого, невичерпного переліку питань, які підлягатимуть регулюванню на його основі. Зокрема, серед таких питань: правовий статус організації як юридичної особи; заснування, злиття, поділ, перетворення, ліквідація юридичної особи; найменування юридичної особи; зміст правоздатності та дієздатності юридичної особи; компетенція та принципи функціонування, а також призначення і відкликання членів органів юридичної особи; внутрішні відносини, зокрема між юридичною особою та її учасниками; відповідальність учасників, членів юридичної особи за зобов'язаннями юридичної особи; представництво юридичної особи; наслідки порушення представником юридичної особи закону, статуту;

5) запропоновано передбачити можливість для іноземних організацій, що не є юридичними особами згідно з правом іноземної держави, виступати засновниками юридичних осіб в Україні, а саме шляхом внесення доповнення до п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» і викладення у такій редакції: «для державної реєстрації створення юридичної особи подається, серед іншого, документ, що підтверджує реєстрацію

іноземної особи у країні її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського, судового реєстру тощо), або інший документ для підтвердження правосуб'єктності - у разі створення юридичної особи, засновником (засновниками) якої є іноземна юридична особа або іноземна організація, яке не є юридичною особою відповідно до права іноземної держави»;

б) обґрунтовано доцільність введення до законодавства України інституту «редоміциляції» юридичної особи, за допомогою якого юридична особа здійснює зміну місця реєстрації з початкової юрисдикції на нову, зберігаючи первісну правосуб'єктність;

- удосконалено:

7) твердження про те, що у ФРН, з урахуванням сучасних правових позицій німецьких судів, при визначенні особистого закону іноземних юридичних осіб, які мають приналежність до держав-членів ЄС, на противагу традиційному для цієї держави критерію реального місцезнаходження юридичної особи використовується критерій інкорпорації;

8) обґрунтування ідеї, що в інтеграційних об'єднаннях держав можливі нові способи вирішення проблем відсутності одноманітного колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб. Зокрема, в ЄС здійснюється гармонізація національних законодавств держав-членів з окремих питань правового статусу та діяльності юридичних осіб, а також створено нові організаційно-правові форми юридичних осіб, а саме європейська компанія, європейське об'єднання з економічних інтересів, європейський кооператив. Вихід Великої Британії з ЄС і ЄСП призводить до неможливості застосування положень права ЄС щодо компаній у Великій Британії, зокрема, свободи заснування і економічної діяльності компаній (ст. 49 і ст. 54 ДФЄС), що зумовлює, серед іншого, проблеми невизнання правосуб'єктності британських компаній в ЄС, а саме у державах, в яких застосовується доктрина реального місцезнаходження юридичної особи;

9) визначення поняття «особистий закон» юридичної особи, під яким запропоновано розуміти колізійно-правовий принцип, що визначає право якої держави підлягає застосуванню при вирішенні сукупності питань, пов'язаних із приватноправовим статусом юридичної особи, або переважної більшості таких питань;

10) наукова позиція (В. І. Кисіль, Г. С. Фединяк та ін.), що поняття «національність юридичної особи» не є тотожне поняттю «особистий закон юридичної особи», у зв'язку із тим, що сфера застосування цих понять різна: особистий закон застосовується виключно при вирішенні питань приватноправового характеру і є колізійно-правовим принципом щодо визначення застосовного права тобто конкретних норм матеріального права певної держави, національність - для виявлення правового зв'язку юридичної особи із певною державою з метою визначення меж дії публічно-правових норм, які містяться у законодавстві цієї держави, а також у міжнародних договорах, стороною яких є ця держава;

11) твердження про те, що ефективність правового регулювання статусу іноземних юридичних осіб, що відображає, з однієї сторони, інтереси різних держав, з іншої сторони, інтереси приватних осіб, зокрема, засновників юридичних осіб, їх контрагентів, а також враховує динаміку процесів економічної глобалізації, може бути досягнуто за умови відмови від жорстких колізійних прив'язок, а саме, із застосуванням гнучких, кумулятивних норм, що включають комбінацію різних критеріїв;

12) ідея стосовно доцільності при визначенні особистого закону юридичної особи використання комбінації кількох критеріїв (інкорпорації та реального місцезнаходження), із встановленням з-поміж них основного та субсидіарного, що відповідає сучасним умовам глобалізації економіки, міжнародної економічної інтеграції і динамічному розвитку транскордонної діяльності юридичних осіб;

13) визначення терміну «іноземна юридична особа», під яким запропоновано розуміти організацію, що зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом іншої держави. У зв'язку із цим, запропоновано доповнити положення ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» терміном вищезазначеного змісту;

- *набули подальшого розвитку:*

14) обґрунтування недоцільності розщеплення особистого закону юридичної особи в міжнародному приватному праві та підпорядкування сфери статутних питань правопорядкам різних держав. Зокрема, це матиме своїм наслідком невизначеність у правовідносинах із іноземним елементом і складність застосування на практиці;

15) твердження про те, що застосування державами-членами ЄС критерію реального місцезнаходження юридичної особи суперечить свободам, які містяться у засновницьких договорах ЄС, а саме свободі заснування і економічної діяльності компаній (ст. 49 та ст. 54 ДФЄС).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані теоретичні положення, рекомендації і висновки мають наукове і прикладне значення. Отримані результати можуть бути застосовані, зокрема у таких сферах:

- *науково-дослідній діяльності* – для подальших теоретичних розробок шляхів подолання розбіжностей колізійно-правового регулювання статусу юридичних осіб правом сучасних держав;

- *правотворчій діяльності* – для вдосконалення нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання відносин, обтяжених іноземним елементом, стосовно правового статусу юридичних осіб, а також під час розробки законопроектів, міжнародно-правових актів у зазначеній сфері;

- *правозастосовній діяльності* – для використання судами під час трактування цивільно-правових норм і обґрунтування судових рішень;

- *навчальній діяльності* – під час викладання таких навчальних дисциплін як «Міжнародне приватне право», «Право зарубіжних держав», «Правові системи сучасності», а також при підготовці відповідних

тематичних підручників, навчальних посібників, їх розділів, навчально-методичних матеріалів, а також науково-практичних коментарів.

5. Наукові публікації, у яких висвітлено основні наукові результати дослідження, повнота опублікування результатів дисертації

Основні наукові результати дисертації висвітлено у 10 публікаціях, які повністю відображають зміст проведеного дослідження, а також суть викладених у ньому практичних висновків і рекомендацій. Зокрема, результати дисертаційного дослідження відображено у 5 наукових статтях, які опубліковані у фахових виданнях з юридичних наук, у тому числі в одному іноземному виданні, та тезах 5 доповідей, опублікованих за результатами виступів на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Овечкіна О. С. Способи вирішення колізійних питань статусу юридичних осіб в праві ЄС та в законодавстві деяких його держав-членів. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. с. 392-398.

2. Овечкіна О. С. Вирішення колізійних питань правового статусу юридичних осіб у законодавстві ФРН: сучасний стан та перспективи. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса. 2020. Вип. 87. с. 120-131.

3. Овечкіна О. С. Свобода заснування компаній і «теорія осілості» в практиці Суду ЄС із вирішення спорів, пов'язаних із правовим статусом юридичних осіб. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ. 2020. Вип. 88. с. 241-252.

4. Овечкіна О. С. Проблемні аспекти визначення терміну «іноземна юридична особа» в праві України. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 6. Vol. 2. p. 8-12.

5. Овечкіна О. С. Перетворювання юридичних осіб в умовах Brexit. *Правова держава*. Київ. 2021. Вип. 32. с. 531-538.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Овечкіна О. С. Особливості правового регулювання колізійних питань правового статусу юридичних осіб в міжнародному приватному праві України. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: мат-ли XXV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листопада 2020 року). Харків: Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. 2020. с. 186-189.

2. Овечкіна О. С. До питання співвідношення понять «національність» та «особистий закон» юридичної особи в сучасному міжнародному приватному праві. *Сучасні погляди на актуальні питання правових наук*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27-28 листопада 2020 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. ч. 1. с. 95-98.

3. Овечкіна О. С. Наслідки Brexit щодо транскордонної діяльності юридичних осіб. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в умовах*

Covid-19: мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10-11 грудня 2020 року). Рівне: Міжнародний економіко - гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука». Видавн. дім «Гельветика», 2020. ч. 1. с. 105-108.

4. Овечкіна О. С. Категорія «іноземна юридична особа» в праві України. *Цивільне право і процес: витоки, здобутки та перспективи розвитку*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18-19 грудня 2020 року). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2020. ч. 1. с. 35-39.

5. Овечкіна О. С. Застосування критерію контролю щодо іноземних юридичних осіб в праві України. *Наукові засади державотворення та правотворення: історія, сучасність і перспективи*: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 серпня 2021 року). До 30-річчя незалежності України / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: вид-во «Юридична думка». 2021. с. 344-349.

Усі наукові публікації Овечкіної О. С. відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 167 від 06 березня 2019 року.

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура та обсяг дисертації визначається метою і завданнями дослідження. Робота складається із двох анотацій (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи становить 251 сторінки, з них список використаних джерел на 35 сторінках (352 найменувань) і додаток на 2 сторінках.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана Овечкіною О. С. самостійно. Всі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Усі положення новизни, що виносяться на захист, та висновки, зроблені у цій дисертації, апробовані та опубліковані автором одноособово.

8. Характеристика особистості здобувача

Овечкіна Ольга Станіславівна народилась 28 серпня 1983 року в місті Києві. У 2016 році закінчила Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана за спеціальністю «Правознавство» (магістерська програма «Міжнародне економічне право») і отримала диплом

магістра із відзнакою. З 01.11.2017 по теперішній час є аспіранткою відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаною Овечкіною О. С., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Овечкіної Ольги Станіславівни** на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні».

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація О. С. Овечкіної є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Вищезазначене свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки, зокрема міжнародного приватного права. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979, від 9 червня 2021 року № 608).

3. Рекомендувати дисертацію Овечкіної Ольги Станіславівни на тему: «Правове регулювання колізійних питань статусу юридичних осіб у ФРН, Великій Британії та Україні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування:

Результати голосування:

За – 8

Проти – немає

Утримались – немає

**Головуючий на засіданні:
Завідувач відділу проблем цивільного, трудового
і підприємницького права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник,
доктор юридичних наук**

 А. Ю. Бабаскін
Рецензенти:

**Провідний науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник,
доктор юридичних наук**

 Я. В. Сімутіна

**Провідний науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник,
доктор юридичних наук**

 Г. П. Тимченко

*Бабаскін А. Ю., Сімутіної Я. В.,
Тимченко Г. П.*
 НОСИЛЧУЮ
 Ім'я: _____
 П. М. Корецького